

La política universitària, davant una tempesta perfecta

«Canvi d'època, factors recents de contorn i mancances històriques: una mena de 'tempesta perfecta' que cal afrontar amb serenor però amb determinació política»

Acte d'inici de curs universitari a l'Hospital de Sant Pau de Barcelona | Govern

Fa pocs dies, en el marc incomparable del complex històric de l'antic Hospital de Sant Pau de Barcelona, es va inaugurar de manera oficial el nou curs universitari a Catalunya. Govern, universitats i institucions del país van celebrar la litúrgia d'obertura del curs 2018-19, sota la presidència del president de la Generalitat.

A la inauguració anual clàssica, s'hi va afegir aquest cop una efemèride destacada: el cinquantenari de la creació de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) que, amb el pas dels anys, s'ha consolidat com una universitat de qualitat al servei de la societat.

En l'àmbit governamental, tant a Catalunya com a l'Estat, la política universitària (a la que sovint s'associa la política de recerca i innovació en els darrers anys) no és considerada com una de les de major pes polític. Tampoc de les de major pes estratègic: ni per pressupost, ni per prioritats, ni tampoc (cal dir-ho) per pressió ciutadana o del propi sector. D'altres àmbits, com la salut, la política educativa en d'altres etapes, les infraestructures, la seguretat o la política territorial, per posar uns exemples, ocupen carteres polítiques de major pes, amb departaments sencers i ens públics vinculats centrats en el seu desplegament.

Tot i així, també és cert que la política universitària (i científica) al nostre país ha anat guanyant importància i rellevància dins les estructures públiques en els darrers vint o vint-i-cinc anys, i fins i tot ha comportat l'existència d'un departament dins el govern: va ser el cas del Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació que va encapçalar el conseller Andreu Mas-Colell i que va significar situar l'educació superior i la recerca en el primer espai polític del país als inicis del segle XXI.

Aquest departament tingué continuïtat amb el conseller Carles Solà. Però des d'aleshores ençà, cap més departament/conseller del govern han disposat d'aquestes competències úniques; s'han anat diluint amb d'altres responsabilitats polítiques, principalment empresa o indústria, ensenyament, i fins i tot turisme. I habitualment, després dels corresponents cicles electorals autonòmics, la cartera d'universitats ha anat canviant de departament com una crossa que cal acabar assignant a un o altre àmbit de govern.

La importància del coneixement per al progrés i la competitivitat

Tot el que acabem de descriure conviu amb una realitat tossuda en els països més desenvolupats del nostre entorn: el coneixement esdevé cada cop més un factor crític de progrés i de competitivitat. El talent (el capital humà en l'accepció clàssica dels economistes i sociòlegs) és considerat també una font de riquesa, progrés i prosperitat de les societats. Els governs respectius, sabedors d'aquesta realitat, atorguen una rellevància política creixent a les universitats, la recerca i la innovació.

Com he afirmat en d'altres ocasions, els països són rics i pròspers perquè han invertit sostingudament en educació i ciència, no pas a la inversa. Així, doncs, si aspirem com a país a bastir una societat de progrés, culta, avançada, així com una democràcia madura, l'aposta pel coneixement ha de ser una prioritat política sostinguda en el temps, fet que fins ara no hem sabut concretar ni menys mantenir sostingudament.

Més que donar xifres, que molts ja coneixem, voldria exemplificar el que dic amb dues visions de polítics propers. Una és la d'Àngel Gabilondo, qui va ser ministre d'Educació de l'Estat en el govern socialista de Rodríguez Zapatero. Gabilondo afirmà durant el seu mandat, en un acte a Barcelona, que Catalunya seria el que fossin les seves universitats. Encertadament, el ministre reconeixia que les universitats (jo hi afegiria l'educació i la recerca) tenen cada cop més una importància rellevant en la configuració de les societats i en el seu progrés.

L'altre polític és Andreu Mas-Colell, que ha comandat en dos períodes històrics distints la cartera d'universitats, recerca, societat de la informació (DURSI) i la d'economia i coneixement (DEC) a la Generalitat. Durant el seu primer mandat com a conseller del DURSI, i en un acte a la Llotja de Mar a l'entorn d'un debat sobre la qualificació i la sobrequalificació professionals, Mas-Colell afirmà que si la Catalunya i l'Espanya dels anys trenta del segle XX hagués tingut els nivells formatius i el nombre d'universitaris que té a l'actualitat, potser no s'hagués precipitat una Guerra Civil com la que va anorrear la societat espanyola durant dècades.

Els impactes directes i indirectes de les universitats

Les universitats són probablement les institucions que generen majors impactes directes i indirectes en la societat. D'una banda, per la seva funció principal de formar ciutadans crítics i professionals qualificats en totes les branques i sabers. D'altra banda, per la funció de creació de nou coneixement, és a dir la recerca científica. Però també per la seva activitat de transferència de coneixements en molts àmbits i aspectes (des de la vitalitat cultural fins al foment de la innovació i la competitivitat de les empreses, passant pel suport a les diverses polítiques públiques).

Fins i tot impactes socioeconòmics rellevants, que no són tant estudiats ni coneguts. Un recent informe elaborat per l'Associació Catalana d'Universitats Públiques (ACUP) assenyala que el

sector de les universitats i la recerca pública de Catalunya genera un impacte econòmic més que significatiu: per exemple, amb dades de l'any 2015, per cada 100 EUR d'inversió pública en universitats, es produeix un retorn a la societat de 402 EUR al PIB català.

La política universitària a Catalunya: dels bons resultats a la 'tempesta perfecta'?

Les dades i els diversos indicadors que mesuren l'activitat de les universitats mostren com les universitats catalanes obtenen resultats més que satisfactoris. Sobretot si tenim en compte els recursos públics (encara força escassos) que hi esmercem. En nombre de titulats de grau i de màster, en capacitats de formació i d'inserció professional dels titulats, en producció científica (tesis doctorals, articles a revistes internacionals de qualitat), en captació de fons competitiu de la Unió Europea (Programes europeus de recerca, beques de l'European Research Council).

Sens dubte, el sistema català és el més avançat i eficient de l'Estat espanyol i mostra en molts indicadors resultats similars o fins i tot superiors que països de la nostra grandària o població, com poden ser Suècia, Dinamarca, Escòcia, Àustria o els Països Baixos. I, un cop més, amb un finançament públic netament inferior al d'aquests països. És un sistema cohesionat i estès per tot el territori, que entenc que ha sabut construir una dialèctica positiva entre la competència i la cooperació interuniversitària.

Això no obsta a reconèixer que no es tracta d'un sistema universitari modèlic, ja que hi ha camí de millora a recórrer, i mancances, algunes d'elles estructurals com l'excessiva reglamentació i burocratització. Però aquests resultats, fruit del bon treball dels governs de la Generalitat, d'equips directius de les universitats i de bona part dels professionals de les universitats es troben en un moment crític, que fa perillar el futur de les universitats. La política universitària a Catalunya es troba a les portes del que podríem anomenar una 'tempesta perfecta' que pot anorrear en pocs anys la bona feina feta en els darrers tres decennis.

Sense adonar-nos-en, la suma de mancances estructurals històriques i de factors de contorn, junt amb el canvi d'època en el que ja som plenament immersos, esdevenen un moment molt delicat que requereix anàlisi, acció política i treball conjunt estable i estratègic entre govern i universitats catalanes. Entre les **mancances històriques** cal destacar sobretot l'excessiva reglamentació i burocratització de les estructures universitàries, fruit sobretot de lleis i reglaments que encotillen l'acció acadèmica. I que, lluny de minvar, s'han incrementat en els darrers anys de major control de gestió i burocràcia afegida. Les capacitats de govern i de lideratge al si de les universitats són en ocasions limitades, lentes i reactives.

Els **factors recents de contorn** posen també en risc seriós el futur immediat i a llarg termini de les universitats: en primer lloc, les reduccions significatives del pressupost de la Generalitat destinat a les universitats públiques en els anys de la crisi recent; en segon lloc, un envelliment molt preocupant de les plantilles del personal docent i investigador, que juntament a la manca de reposició de places per la normativa estatal en els darrers anys, aboca la universitat a una situació molt delicada: tota una generació de professors s'està jubilant o es jubila en pocs anys (molts dels que han construït les universitats i han forjat la bona feina en aquests decennis) i el relleu no està gens assegurat.

A tall d'exemple, la mitjana d'edat del professorat de la Universitat de Barcelona (la més gran del sistema) és a prop dels 60 anys! En tercer lloc, vinculat en certa mesura a l'anterior, la dificultat dels joves per a accedir a la carrera acadèmica i la precarietat de molts llocs de treball. Finalment, un **canvi d'època** amb la que ja convivim: una revolució tecnològica i científica, la globalització, una nova societat en ebullició, que requereix estructures (universitàries) més flexibles, majors graus d'innovació i risc, per poder repensar la funció universitària en la societat del coneixement.

Canvi d'època, factors recents de contorn i mancances històriques: una mena de 'tempesta perfecta' que cal afrontar amb serenitat però amb determinació política, amb visió i planificació a mig i

llarg termini i amb voluntat de canvi i de servei públic. No fer-ho pot malmetre la bona feina feta en els darrers decennis i dur la universitat catalana a la insignificança, quan el que necessita el país són universitats de qualitat al servei d'una societat de progrés.